

Evija Vīnkalna, *Mg. soc.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore

CĒĻŅSAKARĪBA KRIMINĀLLIKUMA NORMĀS, TĀS IZPRATNES TEORĒTISKIE UN PRAKTISKIE ASPEKTI

CONCEPT OF CAUSAL RELATIONSHIP IN NORMS OF CRIMINAL LAW, ITS THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Atslēgvārdi: cēloņsakarība, Krimināllikums, noziedzīgs nodarījums

Keywords: causal relationship, Criminal Law, criminal offence

Summary

The concept of causal relationship as the basic feature of the composition of a material criminal offence, is formulated in the doctrine of criminal law. The aim of the article is to explore different opinions and findings linked with issues of understanding the concept of causal relationship and expressed in the criminal law in Latvia during recent years, as well as to deliberate the issues of unambiguous understanding of the composition of material and formal criminal offence.

Ievads

Raksta mērķis ir pievērsties cēloņsakarības jēdziena izpratnes jautājumiem kopsakarībā ar cēloņsakarības teoriju nostādnēm, kam Latvijā, it īpaši pēdējos gados, pievērsta liela vērība; kā arī apsvērt materiāla un formāla noziedzīga nodarījuma sastāva viennozīmīgas izpratnes jautājumus.

Cēloņsakarības izpratnes teorētiskie un praktiskie aspekti

Cēloņsakarības (kā objektīvās saiknes starp prettiesisko nodarījumu un kaitīgajām sekām) jēdziens nostiprināts Latvijas krimināltiesību doktrīnā, atzīstot, ka materiālu sastāvu noziedzīgos nodarījumos kvalifikācija nav iespējama bez

cēloņsakarības konstatēšanas, pierādot, “ka kaitīgās sekas ir iestājušās vainīgās personas darbības vai bezdarbības rezultātā”¹.

Cēloņsakarības definējuma sakarā paustās atšķirīgās teorētiskās nostādnes, kā arī praksē vērojamas atziņas aktualizē tās vienveidīgas izpratnes nostiprināšanas nepieciešamību.

Cēloņsakarības izpratnes jautājumi risināti jau senā pagātnē,² tajā skaitā krimināltiesībās, kur cēloņsakarības nozīmīgā loma noziedzīgu nodarījumu pareizas kvalifikācijas noteikšanā izcelta 14.–15. gadsimtā. Vienotība cēloņsakarības izpratnes jautājumos nepastāv, arī “[..]attiecībā uz kritēriju, pēc kura jānošķir nodarījumi, ar kuriem nodarītas sekas un kas ir pamats atbildībai, no nodarījumiem, kas, kaut arī ir saistīti ar iestājušos kaitīgo rezultātu, tomēr nav pietiekams pamats atbildībai”³.

Lai rastu vienveidīgu un precīzu cēloņsakarības jēdziena pamatu, izstrādātas cēloņsakarības teorijas (piemēram, ekvivalences jeb nosacījumu teorija 19. gadsimta 60. gados),⁴ kuru nostādņēm kopsakarībā ar cēloņsakarības definējumu pievērsta uzmanība arī Latvijā, izteikti pēdējos gados. Lielā mērā kā diskutablus izceļot tieši terminu “galvenais” un “neizbēgami” nozīmes un ietveršanas cēloņsakarības

¹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Palīgizdevums krimināltiesību normu piemērotājiem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2020, 26.–27. lpp. Vispārējo tiesību un Rietumeiropas krimināltiesību doktrīnā cēloņsakarība tiek atzīta par vienu no *actus reus* elementiem (Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). Promocijas darbs. Rīga, 2005, 85. lpp.; Monaghan N. Criminal law: directions. 5th edition. New York, NY: Oxford University Press, 2018, pp. 35–48, u. c.).

² Kā norāda A. Mesers – jau paši pirmie domātāji atzinuši cēlonības likuma nozīmi (Mesers A. Filozofijas vēsture. I daļa. Senatne un viduslaiki. Tulkojis *can. phil.* A. Rolavs. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1931, 35. lpp.).

³ Piemēram, Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000, c. 27, 3. Ar cēloņsakarību saistītie jautājumi ir nozīmīgi filozofijā, dabaszinātnēs, kā nostādnes ņemamas vērā arī cēloņsakarības izpratnes veidošanā krimināltiesībās. Cēloņsakarības jēdziena, ar to saistīto problēmjautājumu izvērtēšana ir aktualizēta ne tikai krimināltiesībās (piemēram, Torgāns K. Vairāki zaudējumus (kaitējumu) izraisīši cēloņi. Jurista Vārds, 2007, Nr. 28. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>; Kārklīņš J. Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās. Latvijas Universitātes Žurnāls: Juridiskā zinātne, Nr. 8, 2015; Strazdiņš G. Ieskats cēloniskā sakara vērtēšanas pamatos. Jurista Vārds, 2017, Nr. 19, 18.–25. lpp.; Mantrovs V. Cēloniskā sakara izpratnes jautājumi civiltiesību kontekstā. Jurista Vārds, 2016, Nr. 13, 15.–19. lpp.; Kubilis J. Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga, 2016, 167.–216. lpp.).

⁴ Козлов А. П. Понятие преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, c. 315. Ekvivalences jeb nosacījumu teorija (dēvēta arī par *condicio sine qua non* jeb ekvivalences teoriju; priekšnosacījumu ekvivalences teoriju; piemērojot minēto teoriju, atzīstams, ka katrs nosacījums, bez kura kaitīgās sekas neiestātos, uzskatāms par šo kaitīgo seku cēloni un ka visi cēloņi, kas radījuši sekas, ir līdzvērtīgi jeb ekvivalenti); adekvātuma teorija (adekvātā – “tipiskā” nodarīšanas teorija); galvenā cēloņa teorija; nepastarpinātā (tuvākā) cēloņa teorija; nepieciešamās un nejausās cēloņsakarības; ticamākās cēloņsakarības, iespējamības un realitātes (īstenības) teorija u. c. (piemēram, Малинин В. Б. 2000, c. 130, 95–131; Leja M. Cēloņsakarība Latvijas krimināltiesību teorijā un praksē. Jurista Vārds, 2018, Nr. 35; Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019; Lieljuksis A. Cēloņsakarība ārstniecībā Temīdas svaros. Jurista Vārds, 2021, Nr. 17/18; Vinkalna E. Cēloņsakarība un apbūvējā vaina. Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 173.–180. lpp., u. c.).

definējumā pamatotību, paužot arī apsvērumus, vai norādes uz “galveno” un “neizbēgami” nesašaurina cēloņsakarības tvērumu⁵ (savulaik pamatā nostiprinātajā cēloņsakarības definējumā ar cēloņsakarību krimināltiesībās tika saprasta “tāda objektīvā saikne starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un to radītajām laika ziņā sekojošajām kaitīgajām sekām, kurā darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanās iespēju un kurā darbība vai bezdarbība ir galvenais noteicošais faktors, kas neizbēgami radījis kaitīgās sekas”⁶).

Iepriekš minētā cēloņsakarības definējuma tvērums dažādā izpratnē atspoguļojas arī praksēs, judikatūras atziņās.

Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2019. gada 16. maija lēmumā norādīts, ka “kasācijas instances tiesa piekrīt tiesību teorijā un judikatūrā izteiktajām atziņām, ka cēloņsakarība krimināltiesībās ir tāda objektīvā saikne starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un radītajām laika ziņā sekojošajām kaitīgajām sekām, kurā darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanās reālu iespēju, un darbība vai bezdarbība ir galvenais noteicošais faktors, kas neizbēgami radījis kaitīgās sekas”⁷. Lēmumā norādītā sakarā secināms, ka ar “galveno noteicošo faktoru” konkrētajā gadījumā nav saprotams tikai kas tāds, kas bijis dominējošais faktors galvenā cēloņa teorijas izpratnē. Lēmumā par nepamatotu pēc būtības atzīta apelācijas sūdzībā ietvertā “galvenā noteicošā faktora” izpratne (apelācijas sūdzībā norādīts, ka “[.] nav secināms, ka tieši viņas, darbība vai bezdarbība būtu galvenais vai noteicošais faktors, kas izraisīja [.] pers. B nāvi”, jo “B nāve iestājusies no akūtas sirds-asinsvadu nepietiekamības koronārās sirds sasilšanas rezultātā [..], bet ne tādēļ, ka A pieļāva bezdarbību, nenosūtot B uz ārpuskārtas (papildu) veselības pārbaudi, kas nav ļāvis B identificēt veselības traucējumus”⁸).

⁵ Leja M. 2019, Lieljuksis A. 2021, Vinkalna E. 2016 u. c. Šādi apsvērumi pamatā balstīti uz galvenā cēloņa teorijas nostādņiem, kur atzīts, ka kaitīgo seku cēlonis ir tāds, kuram ir izšķiroša (galvenā (noteicošā)) nozīme kaitīgu seku radīšanā. Ņemts arī vērā, ka “galvenais” skaidrots kā svarīgākais, nozīmīgākais, būtiskais, noteicošais, dominējošais, pamata (Sinonīmu vārdnīca. Rīga: Avots, 123. lpp.). Apsvērumi izteikti arī par apzīmējuma “neizbēgams” lietojumu, kas skaidrots kā nenovēršams (Sinonīmu vārdnīca. Rīga: Avots, 646. lpp.).

⁶ Piemēram, Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 133. lpp.; Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 64. lpp.).

⁷ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 16.05.2019. lēmums lietā SKK-3/2019 (persona A ar pirmās instances tiesas spriedumu atzīta par nevainīgu un attaisnota, ar apelācijas instances tiesas spriedumu – atzīta par vainīgu Krimināllikuma 146. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā; kasācijas instances tiesa atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu). Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatūra/judikatūras-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].

⁸ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 16.05.2019. lēmums lietā SKK-3/2019 (persona A ar pirmās instances tiesas spriedumu atzīta par nevainīgu un attaisnota, ar apelācijas instances tiesas spriedumu – atzīta par vainīgu Krimināllikuma 146. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā; kasācijas instances tiesa atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu). Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatūra/judikatūras-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].

Savukārt Latvijas Republikas Senāta 2019. gada 15. oktobra lēmumā vērojama “galvenā noteicošā faktora” izpratnes saistīšana ar galvenā cēloņa teorijas nostādņēm, atzīstot, ka “[...] galveno (noteicošo) faktoru kā kritēriju cēloņsakarībai lielākoties nav iespējams izmantot noziedzīgos nodarījumos bezdarbības formā, jo šajos gadījumos galvenais seku iestāšanās faktors parasti ir citas personas aktīvas darbības, kuras bezdarbību pieļāvusi persona nav novērsusi. Piemērojot kritēriju “galvenais (noteicošais) faktors” būtu jāsecina, ka krimināli sodāma bezdarbība materiāla sastāva noziedzīgos nodarījumos nav iespējama”⁹.

Kā būtisks un saturošs tiešu norādi uz “galvenā faktora” izpratni saistībā ar galvenā cēloņa teoriju izceļams Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada lēmums (slēgtas lietas statuss), kur atzīts, ka “Krimināllikuma 263. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva konstrukcija¹⁰ izslēdz cēloņsakarības noteikšanu tikai atbilstoši galvenā cēloņa teorijai,¹¹ jo šajā tiesību normā paredzētās sekas rada nevis transportlīdzekļa īpašnieks, valditājs vai turētājs, bet gan transportlīdzekļa vadītājs”¹².

Iepriekš minētie Latvijas Republikas Senāta lēmumi uzskatāmi pierāda cēloņsakarības vienveidīgas izpratnes nostiprināšanas nozīmīgumu krimināltiesībās, ņemot vērā, ka cēloņsakarības jēdzienam jābūt aptverošam un izmantojamam jebkura materiāla sastāva noziedzīgā nodarījumā.

Krimināltiesību doktrīnas jaunākajās atziņās, skaidrojot cēloņsakarības jēdzienu, autore ieskatā, pamatoti netiek ietvertas norādes uz “galveno” un “neizbēgami”, tādējādi, vismaz par šiem jautājumiem noslēdzot diskusiju, ar cēloņsakarību krimināltiesībās atzīstot objektīvo saikni “starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un tās izraisītajam laika ziņā sekojošām kaitīgajām sekām, kurā darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanos, un darbība vai bezdarbība ir faktors, kas radījis kaitīgās sekas”¹³.

Cēloņsakarības izpratnes jautājumiem, domājams, vēl varētu būt zināma nozīme krimināllietā Nr. 11511002713,¹⁴ kur ar pirmās instances tiesas spriedumu astoņas no deviņām apsūdzētām personām attaisnotas, tiesai norādot, ka nav

⁹ Latvijas Republikas Senāta 15.10.2019. lēmums lietā Nr. SKK-357/2019 (cit. Leja M. Cēloņsakarība Latvijas krimināltiesību teorijā un praksē. Jurista Vārds, 2018, Nr. 35, 20. lpp. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 09.10.2021.].)

¹⁰ Krimināllikuma 263. pantā paredzēta atbildība par tehniski bojātu transportlīdzekļu laišanu ekspluatācijā (par tehniski bojātu transportlīdzekļu apzinātu laišanu ekspluatācijā vai kustības drošību garantējošo citādu to ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ko izdarījusi persona, kura ir atbildīga par transportlīdzekļu tehnisko stāvokli vai ekspluatāciju, ja tā rezultātā cietušajam nodarīts vidēja smaguma vai smags miesas bojājums vai tā izraisījusi cilvēka nāvi. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [09.10.2021. red.].)

¹¹ Cēlonis kā galvenais noteicošais faktors.

¹² Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. [...] lēmums lietā Nr. [...], SKK-[N]/2020 (slēgtas lietas statuss). Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].

¹³ Krastiņš U., Liholaja V., 2021, 67. lpp.

¹⁴ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 18.02.2020. spriedums lietā Nr. 11511002713, arhīva Nr. K68-0025-20/20 (pirmās instances tiesas spriedums nav stājies spēkā). Pieejams: <https://www.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.], “Zolitūdes traģēdijas krimināllietā”.

pamata atzīt attiecīgas prettiesiskas darbības vai bezdarbību (tā kā cēloņsakarība ir saikne starp prettiesisku nodarījumu (darbību vai bezdarbību) un kaitīgām sekām, tad cēloņsakarība nav atzīstama) un cēloņsakarību kā saikni starp nodarījumu kā galveno noteicošo faktoru un sekām, kas neizbēgami radītas.¹⁵

Apzīmējumu “tiešs cēlonis”, “tieša cēloņsakarība” lietojuma apsvērumi

Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada lēmumā ietverta arī norāde, ka “[..] atbildīgās personas rīcība, pārkāpjot kustības drošību garantējošus citādus ekspluatācijas noteikumus, ne vienmēr būs tiešs cēlonis kaitīgajām sekām. Atbildīgās personas prettiesiska rīcība var būt cēlonis, kas veicinājis kaitīgo seku iestāšanos”¹⁶, ar ko akcentējami termina “tiešs” izpratnes jautājumi.

Tā lietojumā iespējams konstatēt dažādas izpratnes un nozīmes. Piemēram, “tiešs” tiek skaidrots kā noteikts, precīzs,¹⁷ saprasts kā nepieciešams,¹⁸ ietverts noziedzīga nodarījuma izdarītāja¹⁹ jēdzienā u. c. Savukārt, pamatojoties uz nepastarpinātā (tuvākā) cēloņa teorijas nostādņēm, ar apzīmējumu “tiešs” saprotams tāds, kas ir nepastarpināts (par cēloni atzīstot tikai pēdējo, nepastarpināto un sekām tuvāko nodarījumu), kā izpratne saistāma arī ar iepriekš minētā Senāta Krimināllietu departamenta lēmumā norādīto.²⁰

Atzīts²¹ un konstatējams, ka praksē visai izplatīta ir apzīmējumu “tieša cēloņsakarība”, “tiešs cēlonis” lietošana. Apzinot praksi, piemēram, saistībā ar

¹⁵ Piemēram, atzīstot, ka personai “nebija pienākums padziļināti izvērtēt būvprojektam pievienoto eksperta atzinumu un viņa arī objektīvi to nevarēja izdarīt”, nekonstatējams, ka persona “nebūtu izdarījusi darbības, kuras viņai pēc likuma vai cita normatīvā tiesību akta vai uzlikta uzdevuma ir jāizdara,” un, lai “atzītu kādu darbību vai bezdarbību par konkrētu bīstamu seku cēloni, šai darbībai vai bezdarbībai jābūt galvenajam, noteicošajam faktoram, kas izraisījis sekas”. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 18.02.2020. spriedums lietā Nr. 11511002713, arhīva Nr. K68-0025-20/20 (pirmās instances tiesas spriedums nav stājies spēkā). Pieejams: <https://www.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].

¹⁶ Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. [..] lēmums lietā Nr. [..], SKK-[N]/2020 (slēgtas lietas statuss). Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].

¹⁷ Tiešs. Sinonīmu vārdnīca. Rīga: Avots, 760. lpp.

¹⁸ Tā R. Šarapovs norāda, ka “cēloņsakarība starp noziedzīgo darbību vai bezdarbību un tās izraisītām kaitīgajām sekām ir objektīva un tai piemīt krimināli tiesiska nozīme, ja tā ir tieša (nepieciešama), bet ne netieša (nejauša)” (Шарпов Р. А. Физическое насилие в уголовном праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с. 138).

¹⁹ Krimināllikuma 17. pants.

²⁰ Piemēram, Соктоев З. Б. Причинность в уголовном праве: о преломлении философской категории. Российский ежегодник уголовного права. 2007, № 2. ООО Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2008, с. 305–324; Leja M. 2019, 489.–492. lpp.; Leja M. Cēloņsakarība Latvijas teorijā un praksē, Jurista Vārds, 28.08.2018. Nr. 35; Vinkalna E. Cēloņsakarības izpratne, attīstības tendences un nozīme krimināltiesībās. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 419.–429. lpp.

²¹ Jautājumam uzmanība jau pievērsta arī, piemēram, Leja M. 2019, 495.–496. lpp.

Krimināllikuma 146. pantā paredzēto Darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, daļā spriedumu ir ietvertas norādes uz “tiešu cēloni”, “tiešu cēloņsakarību” (piemēram, norādot, ka persona “apzināti pieļāva normatīvo aktu darba aizsardzības jomā prasību pārkāpumus un neveica darba aizsardzības pasākumus, kuru mērķis ir izveidot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, kas ir tiešā cēloniskā sakarā ar E nāves iestāšanos”²²). Tomēr nevarētu atzīt, ka ar to kā cēlonis domāts tikai pēdējais, nepastarpinātais un sekām tuvākais nodarījums nepastarpinātā (tuvākā) cēloņa teorijas izpratnē.

Formāla noziedzīga nodarījuma sastāva viennozīmīgas izpratnes jautājumi kopsakarībā ar Krimināllikuma 182.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu²³

Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā un otrajā daļā (attiecībā uz personu grupas pēc iepriekšējas vienošanās pazīmi) paredzētais noziedzīgais nodarījums atzīts par formāla sastāva noziedzīgu nodarījumu, kas pabeigts ar norādītās darbības izdarīšanu.²⁴

Apzinātā pieejamā prakse ļauj secināt, ka visos gadījumos (par Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā vai otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu) arī patērēta gāze vai elektroenerģija, spriedumā, piemēram, atzīstot, ka persona “mantkārīgu motīvu vadīts, pret atbildību, nolūkā radīt iespēju personai, pret

²² Atzīts, ka attiecīgā persona ar savām darbībām izdarīja Krimināllikuma 146. panta otrajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu. Daugavpils tiesas 08.09.2021. spriedums lietā Nr. 11240026220. Pieejams: <https://www.tiesas.lv> [aplūkots 15.10.2021.]. Arī citā spriedumā atzīts, ka personas “bezdarbība, nenodrošinot D darba aizsardzības ievadapmācību un sākotnējo instruktāžu darba vietā, nenodrošinot un neveicot pilnvērtīgu uzraudzību un kontroli darba veikšanas laikā, pieļaujot, ka pers. D veic darbu, atrodoties alkohola reibuma stāvoklī, kā arī nenodrošinot darba vides riska novērtēšanu suliņu tvertnes tīrīšanai, neiepazīstīnot /pers. D/ ar šādu darba vietas darba vides riska novērtējumu bija tiešais cēlonis nelaimes gadījumam darbā” (Zemgales rajona tiesas 29.08.2018. spriedums lietā Nr. 73-0976-18/45. Persona atzīta par vainīgu Krimināllikuma 146. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 01.10.2021.]). Tomēr ne vienmēr šāds apzīmējums tiek lietots (tā tiesa norāda, ka ar savām darbībām persona, būdams SIA “valdes priekšsēdētājs, tātad uzņēmēj sabiedrības vadītājs, pieļāva [...] normatīvo aktu prasību pārkāpumus darba aizsardzības jomā un darba aizsardzības pasākumu, kuru mērķis ir izveidot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, nepienācīgu veikšanu, kas ir cēloniskā sakarā ar pers. B nāvi”, izdarot Krimināllikuma 146. panta otrajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu. Zemgales rajona tiesas 22.12.2020. spriedums lietā Nr.11390005120. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 01.10.2021.].

²³ Krimināllikuma 182.¹ panta (nelikumīgas darbības ar patērētās elektroenerģijas, siltumenerģijas un gāzes komercuzskaiti) pirmajā daļā paredzēta atbildība par iekļaušanos elektroenerģijas, siltumenerģijas vai gāzes komercuzskaites mērparātu darbībā vai par tās traucēšanu, vai par iekārtu, ierīču vai programmatūras izgatavošanu, pielāgošanu, izplatišanu vai uzstādīšanu, ja tas rada iespēju personām patvaļīgi patērēt elektroenerģiju, siltumenerģiju vai gāzi. Panta otrajā daļā paredzēta atbildība par tādām pašām darbībām, ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai ja tās radījušas smagas sekas. Panta trešajā daļā paredzēta atbildība par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izraisījušas divu vai vairāku cilvēku nāvi.

²⁴ Krastiņš U., Liholaļa V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 62.–63. lpp.

kuru kriminālprocess izbeigts daļā, patvaļīgi patērēt gāzi, veica iejaukšanos gāzes komercuzskaites mērāparātu darbībā, radīja iespēju personai, pret kuru kriminālprocess izbeigts daļā, patvaļīgi patērēt dabasgāzi, ne mazāk kā 3384,34 euro vērtībā [..]²⁵. Arī citā spriedumā norādīts, ka, “iejaucoties elektroenerģijas uzskaites mērāparāta darbībā, pers. A radīja iespēju patvaļīgi patērēt elektroenerģiju no 2014. gada decembra līdz 2015. gada 6. maijam, kad to konstatēja un demontēja AS “Sadales tīkls” speciālists. Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu Nr. 50 “Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi” 112.–115. punktu pers. A, nelikumīgi lietojot elektroenerģiju, AS “Sadales tīkls” radīja zaudējumus 508,12 euro apmērā²⁶.

Lai novērstu iespējamu neviennozīmīgu izpratni Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā un otrajā daļā (attiecībā uz personu grupas pēc iepriekšējas vienošanās pazīmi) paredzētā noziedzīgā nodarījuma pabeigtības brīža konstatēšanā, Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā daļā vārdi “ja tas rada iespēju”, autores ieskatā, būtu aizstājami ar “nolūkā” (uz attiecīgu nolūku arī praksē veiktas tiesas norādes).²⁷

²⁵ Persona izdārja septiņus noziedzīgus nodarījumus saskaņā ar KL 182.¹ panta pirmo daļu; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 22.02.2016. spriedums lietā Nr. K31-89-16/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/aplūkots.12.10.2021.>

²⁶ Persona izdārja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā daļā (Krāslavas rajona tiesas 25.11.2015. spriedums lietā Nr. 11240022715). Arī, piemēram, atzīts, ka, “iejaucoties elektroenerģijas uzskaites mērāparāta darbībā, pers. D radījis iespēju sev un citai personai, ar kuru viņam ir kopējā saimniecība un neregistrētās laulāto attiecības, patvaļīgi patērēt elektroenerģiju no 2014. gada aprīļa līdz 2014. gada 11. decembrim kopsummā par 734,01 EUR” (ar savām darbībām persona izdārja Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgu nodarījumu (Balvu rajona tiesas 06.07.2015. spriedums lietā Nr. 11110006015)); “[..]nodrošināja patvaļīgu elektroenerģijas patēriņu līdz 2011. gada 10. jūnijam, kad to konstatēja policijas darbinieki, veicot kratišanu attiecīgajā adresē. Ar tādām savām noziedzīgajām darbībām pers. D personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās ar citu personu un /pers. E/ radīja zaudējumu AS “Sadales tīkls” 1746,42 eiro (Ls 1227,39) apmērā par patvaļīgi izlieto elektroenerģiju” (persona izdārja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 182.¹ panta otrajā daļā (likuma redakcijā līdz 2013. gada 1. aprīlim) (Jūrmalas pilsētas tiesas 05.05.2015. spriedums lietā Nr. 1151900491); “pers. A, mantkārīgu motīvu vadīts, nolūkā patvaļīgi patērēt elektroenerģiju, savā dzīvesvietā – /adrese/, A/S “Sadales tīkls” piederošajam elektroenerģijas komercuzskaites skaitītājam [..] nosegvākā tiši izveidoja divus caurumus, caur kuriem mehāniski bremsēja rotējošo skaitītāja disku un apturēja mērāparāta darbību, tādējādi sabojāja skaitītāju Ls 10,14 vērtībā, iejaucoties elektroenerģijas uzskaites mērāparāta darbībā. A patvaļīgi bez uzskaites patērēja elektroenerģiju ne mazāk kā 605 kWh, tas ir, elektroenerģiju Ls 64,44 apmērā, A/S “Sadales tīkls” kopā tika nodarīti zaudējumi Ls 74,58 apmērā. Elektromontieris E, veicot elektroenerģijas uzskaites kontroli [..] /adrese/ konstatēja, ka elektroenerģijas komercuzskaites skaitītāja korpusā izveidoti divi urbumi, caur kuriem tika traucēta elektroenerģijas skaitītāja darbība, kā rezultātā visa patērētā elektroenerģija netika uzskaitīta un apmaksāta” (persona izdārja Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu, Saldus rajona tiesas 16.09.2013. spriedums lietā Nr. 11360039912).

²⁷ Piemēram, Saldus rajona tiesas 16.09.2013. spriedumā lietā Nr. 11360039912 norādīts – “nolūkā patvaļīgi patērēt elektroenerģiju [..]. Elektroenerģijas vai gāzes patvaļīgas patērēšanas atzišana, iespējams, varētu tikt skaidrota ar Krimināllikuma 182.¹ pantā paredzētās iespējas patvaļīgi patērēt elektroenerģiju, siltumenerģiju vai gāzi radīšanas reālu konstatēšanu.

Kopsavilkums

1. Krimināltiesību doktrīnas jaunākajās atziņās, skaidrojot cēloņsakarības jēdzienu, autore ieskatā, pamatoti netiek ietvertas norādes uz “galveno” un “neizbēgami”, tādējādi vismaz par šiem jautājumiem noslēdzot diskusiju, ar cēloņsakarību krimināltiesībās atzīstot objektīvo saikni “starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un tās izraisītajām laika ziņā sekojošām kaitīgajām sekām, kurā darbība vai bezdarbība sagatavo un nosaka seku iestāšanos, un darbība vai bezdarbība ir faktors, kas radījis kaitīgās sekas”.
2. Teorijā un judikatūrā vērsta uzmanību apzīmējumu “tiešs cēlonis”, “tieša cēloņsakarība” izpratnes jautājumiem. Prakses pētījuma rezultātā secināms, ka ar to pamatā netiek saprasta nepastarpināta cēloņa (nepastarpinātās (tuvākās) cēloņa teorijas izpratnē) konstatēšana, bet norādes saistāmas vispār ar cēloņsakarības kā saiknes starp nodarījumu un kaitīgajām sekām atzīšanu, kad šāda apzīmējuma lietošana nebūtu uzskatāma par nepieciešamu.
3. Lai novērstu iespējamu neviennozīmīgu izpratni Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā un otrajā daļā (attiecībā uz personu grupas pēc iepriekšējas vienošanās pazīmi) paredzētā noziedzīgā nodarījuma pabeigtības brīža konstatēšanā, Krimināllikuma 182.¹ panta pirmajā daļā vārdi “ja tas rada iespēju”, autore ieskatā, būtu aizstājami ar “nolūkā”.

BIBLIOGRĀFIJA

Literatūra

1. Kārklīšs J. Vainas, prettiesiskas rīcības un atbildības ideja privāttiesībās. Latvijas Universitātes Žurnāls: Juridiskā zinātne, Nr. 8, 2015.
2. Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
3. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.
4. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
5. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
6. Kubilis J. Latvijas deliktu tiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga, 2016.
7. Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). Promocijas darbs. Rīga, 2005.
8. Leja M. Cēloņsakarība Latvijas krimināltiesību teorijā un praksē. Jurista Vārds, 2018, Nr. 35.
9. Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
10. Lieljuksis A. Cēloņsakarība ārstniecībā Temīdas svaros. Jurista Vārds, 2021, Nr. 17/18.

11. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Palīgīdzeklis krimināltiesību normu piemērotājiem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2020.
12. Mantrovs V. Cēloniskā sakara izpratnes jautājumi civiltiesību kontekstā. Jurista Vārds, 2016, Nr. 13.
13. Mesers A. Filozofijas vēsture. I. daļa. Senatne un viduslaiki. Tulkojis *can. phil.* A. Rolavs. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1931.
14. Monaghan N. Criminal law: directions. 5th edition. New York, NY: Oxford University Press, 2018.
15. Sinonīmu vārdnīca. Rīga: Avots [b. g.].
16. Strazdiņš Ģ. Ieskats cēloniskā sakara vērtēšanas pamatos. Jurista Vārds, 2017, Nr. 19.
17. Torgāns K. Vairāki zaudējumus (kaitējumu) izraisoši cēloņi. Jurista Vārds, 2007, Nr. 28. Pieejams: <http://www.juristavards.lv>.
18. Vīnkalna E. Cēloņsakarība un abpusējā vaina. Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016.
19. Vīnkalna E. Cēloņsakarības izpratne, attīstības tendences un nozīme krimināltiesībās. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019.
20. Козлов А. П. Понятие преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
21. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000.
22. Соктоев З. Б. Причинность в уголовном праве: о преломлении философской категории. Российский ежегодник уголовного права, 2007, № 2. ООО Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2008.
23. Шарапов Р. Д. Физическое насилие в уголовном праве. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

Normatīvie akti

24. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [09.10.2021. red.].

Juridiskās prakses materiāli

25. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. [..] lēmums lietā Nr. [..], SKK-[N]/2020 (slēgtas lietas statuss). Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].
26. Latvijas Republikas Senāta 15.10.2019. lēmums lietā Nr. SKK-357/2019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 09.10.2021.].
27. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 16.05.2019. lēmums lietā SKK-3/2019. Pieejams: at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-kriminallietu-departaments [aplūkots 09.10.2021.].
28. Balvu rajona tiesas 06.07.2015. spriedums lietā Nr. 11110006015. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].
29. Daugavpils tiesas 08.09.2021. spriedums lietā Nr. 11240026220. Pieejams: <https://www.tiesas.lv> [aplūkots 15.10.2021.].
30. Jūrmalas pilsētas tiesas 05.05.2015. spriedums lietā Nr. 1151900491. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].

31. Krāslavas rajona tiesas 25.11.2015. spriedums lietā Nr. 11240022715. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].
32. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 18.02.2020. spriedums lietā Nr. 11511002713, arhīva Nr. K68-0025-20/20 (nav stājies spēkā). Pieejams: <https://www.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].
33. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 22.02.2016. spriedums lietā Nr. K31-89-16/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].
34. Saldus rajona tiesas 16.09.2013. spriedums lietā Nr. 11360039912. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 12.10.2021.].
35. Zemgales rajona tiesas 29.08.2018. spriedums lietā Nr. 73-0976-18/45. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 01.10.2021.].
36. Zemgales rajona tiesas 22.12.2020. spriedums lietā Nr. 11390005120. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv> [aplūkots 01.10.2021.].